

สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของนักศึกษาวิชาชีพครู

ACTIVE LEARNING COMPETENCIES OF TEACHER STUDENTS

วารินทร์พร พันเพ็ญฟู^{1*}
Varinporn Funfuengfu^{1*}

Received : 31 August 2020

Revised : 26 December 2020

Accepted : 27 December 2020

บทคัดย่อ

สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นการแสดงออกในการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการคิด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนผลของการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยตนเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน จนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำในการออกแบบการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง 2) การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออกในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำในการจัดการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง 4) การพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำในการพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง และ 5) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออกในการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ผู้เรียน การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล การใช้วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผล การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมประเมิน

คำสำคัญ: สมรรถนะ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก นักศึกษาวิชาชีพครู

¹ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยนาฏศิลปลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

¹Department of General Education, Lopburi College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute

*ผู้นิพนธ์ประสานงาน E-mail: Dr.Varinporn@gmail.com

ABSTRACT

Active learning competencies of teacher students were expression in learning management which students participated in learning activities and practices through thinking process, knowledge sharing, reflection of learning among students themselves, between students and a teacher toward being able to construct their own knowledge which active learning competencies consisted of five elements; including, 1) instructional design was behavior or action of instructional design in order that students participated in learning activities and practices and then construction their own knowledge, 2) construction learning management plan was behavior or action was behavior or action to construct the learning management plan which students participated in learning activities and practices and then construction their own knowledge, 3) learning management was behavior or action of learning management in various characteristics which students participated in learning activities and practices and then construction their own knowledge, 4) the development of learning management innovation was behavior or action of development in various learning management innovation which students participated in learning activities and practices and then construction their own knowledge, and 5) learning measurement and evaluation was behavior or action which expression of learning measurement and evaluation in students, construction the measurement and evaluation instruments, using methods and instruments of measurement and evaluation and then enhancing students had participation assessment.

Keywords: Competencies, Active Learning, Teacher Students

บทนำ

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2552 ต้องการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาศักยภาพด้านคุณธรรมจริยธรรม ความรู้ ทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ และทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ผลิตบัณฑิต ให้มีองค์ความรู้และทักษะทางวิชาการ เป็นการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษาและมุ่งผลิตบัณฑิตให้เป็นไปตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ในด้านคุณธรรมจริยธรรม บัณฑิตจะต้องมีความรับผิดชอบ มีวินัย มีความสามัคคี ซื่อสัตย์ สุจริต รักและศรัทธาในวิชาชีพ และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ในด้านทักษะทางปัญญา บัณฑิตจะต้องมีความคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีความรับผิดชอบ มีทักษะในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะการจัดการเรียนรู้ (สำนักงาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558) ซึ่งนักศึกษาวิชาชีพครูทุกคนต้องมีคุณสมบัติตามที่กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้ โดยเฉพาะทักษะการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู

สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning Competencies) คืออะไร

คำว่า สมรรถนะ (Competency) แปลว่า ความสามารถ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) เป็นบุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้นสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ โดยนัยหมายถึงความสามารถนั่นเอง เป็นพฤติกรรมและผลของการปฏิบัติงานที่บุคคลจำเป็นต้องมีในการปฏิบัติงานในตำแหน่งหนึ่ง ๆ ประกอบด้วย กลุ่มของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะ (Attributes) และสามารถวัดผลเทียบกับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับและสามารถสร้างผลงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงานนั้น ๆ (ชวนพิศ ศิลาเดช, 2559) ซึ่งจะส่งผลต่อผลลัพธ์และโอกาสในการประสบผลสำเร็จในงานที่ทำ โดยคนที่มีสมรรถนะเหมาะสมกับลักษณะงานนั้น ๆ มากกว่า ย่อมมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จได้สูงกว่าคนที่มีสมรรถนะน้อยกว่า (ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์, 2552) สมรรถนะแบ่งออกเป็นหลายระดับ ตั้งแต่ความรู้ ความสามารถพื้นฐานในการดำรงชีวิตทั่วไป จนถึงความสามารถ ขั้นสูงระดับเชี่ยวชาญชำนาญการโดยเฉพาะ สามารถแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ ดังนั้น เกณฑ์และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดสมรรถนะจึงมีหลากหลาย ผู้เกี่ยวข้องต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม เนื่องจากสมรรถนะบางอย่างสามารถวัดและประเมินได้ง่ายด้วยการสังเกตพฤติกรรม แต่บางอย่างต้องใช้เวลายาวนานในการวัด ทดสอบกระบวนการทำงานและผลของการปฏิบัติงาน จึงจะสามารถประเมินสมรรถนะได้ (วิวรรณ จันทรเทพย์, 2553)

สมรรถนะครูแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ สมรรถนะหลัก และสมรรถนะประจำสายงาน ซึ่ง สมรรถนะหลัก ประกอบด้วย การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู และสมรรถนะประจำสายงาน ประกอบด้วย การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการชั้นเรียน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน พัฒนาภาวะผู้นำครู การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

สำหรับสมรรถนะประจำสายงานด้านการจัดการเรียนรู้ เป็นสมรรถนะที่มีความสำคัญสำหรับครู ซึ่งการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและ

บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ผู้สอนจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และการเรียนรู้ของผู้เรียน จากผู้สอนคือผู้ถ่ายทอด ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะวิธีการค้นคว้าหาความรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสวงหาความรู้และประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ สร้างความเข้าใจด้วยตนเอง จนเกิดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย (ทศนา แคมมณี, 2551 และ บัณฑิต ทิพากร, 2550) เรียกว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน โดยลงมือปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนรู้และเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ใช้กระบวนการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking) ในการแก้สถานการณ์ปัญหาอย่างเป็นระบบอย่างสร้างสรรค์ สามารถใช้การปฏิสัมพันธ์ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนผลของการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน จนสามารถสร้างองค์ความรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (วารินทร์พร ฟันเฟื่องฟู, 2562) เป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ ความสนใจ ความกระตือรือร้น และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองในตัวผู้เรียนมากขึ้น (สุพรรณิ ขาญประเสริฐ, 2557) เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อแสวงหาและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองหรือร่วมกันกับเพื่อนผ่านกระบวนการทางความคิด ซึ่งจะช่วยสร้างความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน (พงศธร มหาวิจิตร, 2561)

ดังนั้น สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จึงเป็นการแสดงออกในการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการคิด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนผลของการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน จนสามารถสร้าง องค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการเรียนรู้ที่มีแนวคิดพื้นฐานมาจากทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) โดยเป็นทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) และวิกตอทสกี (Vygotsky) ซึ่งกล่าวถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าจะเกิดขึ้น เมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ และจะเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงหรือสามารถสร้างความทรงจำระยะยาวได้ เมื่อผู้เรียนเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นด้วยตนเอง ซึ่งสมองของผู้เรียนจะมีการจัดระบบข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่ผ่านทางกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) ตามทฤษฎีพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของเพียเจต์ กล่าวคือ สมองของผู้เรียนจะทำการดูดซึมข้อมูลใหม่ (Assimilation) เมื่อข้อมูลเหล่านั้นสัมพันธ์กับองค์ความรู้เดิม หรือโครงสร้างทางปัญญาเดิม (Schema) แต่ถ้าข้อมูลใหม่ที่ได้รับไม่สัมพันธ์กับองค์ความรู้เดิม กล่าวคือ ข้อมูลใหม่นั้นทำให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยหรืออยู่ในสภาวะไม่สมดุล (Disequilibrium) สมองของผู้เรียนจะทำการปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) ของตนให้เกิดสภาวะสมดุล (Equilibrium) ซึ่งการปรับ

โครงสร้างทางปัญญาใหม่อาจทำได้โดยการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม สอบถามผู้รู้ หรือ ระลึกได้เอง จนเกิดความเข้าใจ แล้วสมองจะนำข้อมูลใหม่ที่ได้ไปเก็บไว้ในโครงสร้างทางปัญญาที่ได้รับการปรับแล้ว การเรียนของผู้เรียนแต่ละคนอาจแตกต่างกันได้ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละคน ที่ทำให้การแปลความหมายของสิ่งเดียวกันสามารถแตกต่างกันได้ (ชนาธิป พรกุล, 2557 และ ทิศนา แคมมณี, 2558)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะและเชื่อมโยงองค์ความรู้ไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาหรือประกอบอาชีพในอนาคต เป็นการนำวิธีการสอน เทคนิคการสอน ที่หลากหลายมาใช้ ออกแบบแผนการสอนและกิจกรรม กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้สอน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มีความสำคัญ ดังนี้ (วารินทร์พร ฟันเฟื่องฟู, 2562 และ สุพรรณิ ขาญประเสริฐ, 2557)

1. ผู้สอนใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลากหลายในการจัดการเรียนรู้ครั้งหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นวิธีสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยผู้สอนเป็นผู้กำกับและอำนวยความสะดวก รวมทั้งเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรงให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงและตอบ ผู้เรียนถูกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการเรียน รวมทั้งเกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมในการทำงานกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interaction) ทำให้ปรับตัวอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ผู้เรียนถูกกระตุ้นให้มีความกระตือรือร้น (Active) ผู้เรียนเกิดการชอบเรียน ต้องการเรียนรู้ และต้องการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ (Meaningful Learning) นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ Active Learning ยังสามารถทำให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลเป็น

2. ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิดที่เป็นอิสระ โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากผู้เรียนมีโอกาสนในการฝึกปฏิบัติและพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงมากขึ้น ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดทักษะเหล่านี้ผ่านการกระตุ้นด้วยการใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือการประยุกต์ความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในโลกความเป็นจริง ค้นระหว่างการบรรยายหรือการมอบหมายงานเป็นรายบุคคล งานกลุ่มย่อย หรืองานที่มอบหมายให้ทำร่วมกันทั้งชั้นเรียน เช่น การมอบหมายให้แก้ปัญหาจากสถานการณ์หรือกรณีศึกษา นอกจากนี้ การฝึกให้ผู้เรียนได้อภิปรายโต้แย้งก็เป็นอีกเทคนิคหนึ่งที่ช่วยพัฒนาการคิดขั้นสูงและทักษะการให้เหตุผลอย่างมีตรรกะ ซึ่งครูทำได้โดยการมอบหมายให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หรือทัศนคติได้หลายรูปแบบอาจจะเป็นการเขียนโดยใช้เวลาสั้น ๆ 5 - 10 นาที หรือเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นด้วยการจัดโต๊ะที่ระหว่างกลุ่มย่อยหรือแสดงทัศนคติร่วมกันทั้งชั้นเรียน ซึ่งครูสามารถเลือกใช้ได้มากกว่า 1 เทคนิค

3. ส่งเสริมให้เกิดการทำงานแบบร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้เรียนผ่านการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและด้วยวิธีการที่ถูกต้อง จะช่วยให้เกิดทักษะการทำงานแบบร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาช่วงสั้นๆ ในการพูดคุย คิด และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กิจกรรมที่ทำให้เกิดการทำงานแบบร่วมมือ เช่น กิจกรรมที่มีการอภิปรายหรือลงมือปฏิบัติแบบกลุ่มย่อยหรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนจับคู่ร่วมกันคิดคำตอบหรือแก้ปัญหาในเวลา สั้น ๆ 1- 5 นาที ถ้าการบรรยายได้ใช้เทคนิคนี้

ร่วมด้วยจะช่วยเพิ่มความจำ ความเข้าใจ เพิ่มทักษะการสื่อสาร การสร้างความตระหนัก และเห็นคุณค่าของเพื่อนร่วมงาน แต่เทคนิคนี้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้มากขึ้นก็ต่อเมื่อมีการเฉลยคำตอบพร้อมกับการวิเคราะห์ แสดงเหตุผลสนับสนุนคำตอบที่ถูกต้องและให้เหตุผลด้วยว่า เพราะเหตุใดคำตอบหรือการแก้ปัญหาอื่นจึงไม่ถูกต้อง

3. เพิ่มแรงจูงใจและความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การเรียนรู้และการร่วมพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกหัวเรื่องในการอภิปรายหรือการประยุกต์ความรู้สู่การแก้ปัญหาในเรื่องที่พวกเขาสนใจ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะช่วยเพิ่มระดับความสนใจ ความกระตือรือร้นของผู้เรียน ซึ่งการที่กระตุ้นให้นักเรียนสนใจ กระตือรือร้น และร่วมสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้นั้นเท่ากับเป็นการเพิ่มขีดความสามารถด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งผู้เรียนจะมีทางเลือกมากขึ้นในการบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ของพวกเขา

องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

สำนักมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2558) ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า ประกอบด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน การออกแบบและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ การบูรณาการเรียนรู้แบบเรียนรวม เทคนิคและวิทยาการจัดการเรียนรู้ การใช้และการผลิตสื่อและการพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและการประเมินผลการเรียนรู้

นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ไว้หลายมุมมอง อาทิเช่น จรูญ พานิชย์ผลินไชย (2559) และ เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย (2560) ได้กำหนดสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ใน 7 ด้าน คือ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ผู้เรียนยุคใหม่ 4) การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งการเรียนรู้ยุคใหม่ 5) การพัฒนาและใช้ สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา 6) การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ และ 7) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ส่วน อภินันท์ สิริรัตนจิตต์ และ นธิ เหมมันต์ (2560) กำหนดสมรรถนะในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้เรียน 2) ด้านการจัดประสบการณ์เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ด้านความสามารถในการใช้เทคโนโลยี 4) ด้านการประเมินผลการเรียนการสอน 5) ด้านการนำผลประเมินมาพัฒนาการเรียนการสอน และ 6) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาสื่อและการเรียนรู้ สำหรับ นันทกา วารินิน (2557) กล่าวว่าสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) การสร้างและพัฒนาหลักสูตร 2) ความสามารถในการเนื้อหาสาระที่สอน 3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) การใช้และพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ และ 5) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ในขณะที่ ยศ สามเมือง (2561) กล่าวว่า สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ความรู้ในเนื้อหาสาระของวิชาที่สอนและวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับวิชาที่สอน 3) ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้

เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน กันตวรรณ มีสมสาร (2560) สมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ด้านการวัดและการประเมินผล

จากการศึกษางานวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนระดับประถมศึกษา ในพื้นที่สูง ของ สุพิช ชัยมงคล (2556) ได้กล่าวถึงสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนระดับประถมศึกษา ประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักสำคัญ ได้แก่ การออกแบบและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับงานวิจัยของ เฉลิมพล สุปัญญาบุตร (2563) ได้พัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อการจัดการเรียนรู้ 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดระดับสูงและปฏิบัติ 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ส่วน จุฑา พานิชย์ผลินไชย (2559) ได้วิจัยศึกษาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จำแนกตามวิชาเอกและเพศ โดยทำการศึกษาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ใน 7 ด้าน คือ 1) การออกแบบการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ผู้เรียนยุคใหม่ 4) การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งการเรียนรู้ยุคใหม่ 5) การพัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา 6) การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ และ 7) การวัดและประเมินผล การเรียนรู้

จากงานวิจัยดังกล่าว จะเห็นว่าสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสอดคล้องกับสมรรถนะการจัดการเรียนของครูผู้สอนของคุรุสภา ที่ระบุถึงสมรรถนะประจำสายงานของครูผู้สอนด้านการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า สามารถนำประมวลรายวิชามาจัดทำแผนการเรียนรู้รายภาคและตลอดภาค สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน สามารถเลือกใช้พัฒนาและสร้างสื่ออุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและจำแนกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการประเมินผล รวมทั้งสอดคล้องกับสมรรถนะประจำสายงานด้านการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดของสมรรถนะ คือ ความรู้ ความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้และพัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความหมาย องค์ประกอบของสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกดังกล่าว สรุปได้ว่า สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการแสดงออกในการจัดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการคิด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนผลของการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยตนเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน จนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง อันประกอบด้วย การออกแบบการเรียนรู้ การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (จุฑา พานิชย์ผลินไชย, 2559; เฉลิมพล สุปัญญาบุตร, 2563;

ทศนา แคมมณี, 2558; สำนักมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2558; สุพิช ชัยมงคล, 2556)

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำในการจัดการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย การนำเข้าสู่บทเรียน กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสรุปบทเรียน และการบันทึกผลการเรียนรู้หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. การพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำในการพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย การออกแบบสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ การเลือกใช้สื่อวัตกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการใช้สื่อวัตกรรมการเรียนรู้

3. การออกแบบการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำในการออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย การกำหนดผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และประเมินผลการออกแบบการเรียนรู้

4. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออกในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ผู้เรียน ประกอบด้วย การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล การใช้วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผล การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมประเมิน

5. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออกในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย การวิเคราะห์หลักสูตร การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ กำหนดสื่อการจัดการเรียนรู้ การกำหนดวิธีการและเครื่องมือการวัดและประเมินผล

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นสมรรถนะที่จำเป็นและสำคัญที่นักศึกษาวิชาชีพครูต้องมี ซึ่งนักศึกษาต้องมีการแสดงออกในการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการคิด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนผลของการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน จนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง อันประกอบด้วย ออกแบบการเรียนรู้และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งเรียกว่า สมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกนั่นเอง ดังนั้น นักศึกษาวิชาชีพครูจึงต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อที่จะได้พัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติ ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จึงจะเรียกได้ว่า มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **บทบาทของครูในการเรียนรู้แบบ Active Learning**. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=12972&Key> (2563, 2 พฤษภาคม).
- กันตวรรณ มีสมสาร. (2560). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ ของครูปฐมวัย ในศตวรรษที่ 21. **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**. 7(2): 45-56.
- จรรยา พานิชย์ผลินไชย. (2559). การศึกษาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิต ระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. **สัปดาห์: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. 22(2): 25-37.
- เฉลิมพล สุปัญญาบุตร. (2563). การพัฒนาสมรรถนะครูด้านการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. **วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร**. 7(8): 130-143.
- ชนาธิป พรกุล. (2557). การสอนกระบวนการคิด: ทฤษฎีและการนำไปใช้. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวนพิศ ศิลาดเดช. (2559). การพัฒนาสมรรถนะและตัวบ่งชี้สมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนมาตรฐานสากล. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์. (2552). **10 ความสามารถหลักเพื่อก้าวเข้าสู่สุดยอดหัวหน้างาน**. กรุงเทพฯ: ดิฉันดัดใจ.
- ทิตนา แหมมณี. (2551). รูปแบบการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แหมมณี. (2558). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. (2560). การศึกษาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี ในโครงการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาครูในถิ่นทุรกันดาร บนเขตพื้นที่สูงชายแดน ไทย-เมียนมา ด้านจังหวัดตาก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**. 19 (4): 123-132.
- นันทกา วารินทร์. (2557). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูสำหรับโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชรเขต 2. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal**. 7(2): 1-13.
- บัณฑิต ทิพากร. (2550). “การพัฒนาคุณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา”. ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน บรรณาธิการ **อาจารย์มืออาชีพ: แนวคิด เครื่องมือ และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พงศธร มหาวิจิตร. (2561). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาการประถมศึกษาโดยประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบเชิงรุกร่วมกับการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน. กรุงเทพฯ: วิจัยจากภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2560 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยศ สามเมือง. (2561). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูผู้สอนโรงเรียนเอกชนในจังหวัดอุดรธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 37(4): 133-141.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วารินทร์ พินเฟื่องฟู. (2562). การจัดการเรียนรู้ Active learning ให้สำเร็จ. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์. 9(1): 135-145.
- วิวรรธน์ จันทรเทพย์. (2553). การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมแบบผสมผสานด้วยการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม เพื่อพัฒนาสมรรถนะการออกแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการแบบสหวิทยาการ สำหรับครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). คู่มือการประเมินสมรรถนะครู. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2558). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์.
- สำนักมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2558). หลักสูตรฝึกอบรม (หลักสูตรกลาง) มาตรฐานความรู้วิชาชีพครูของคุรุสภา 9 มาตรฐาน ปีการศึกษา 2558. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุพรรณิ ขาญประเสริฐ. (2557). Active Learning: การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. นิตยสาร สสวท. 42(188): 3-6.
- สุพิช ชัยมงคล. (2556). กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในพื้นที่สูง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- อภิรักษ์ สิริรัตนจิตต์ และณัฏฐ์ เหมมันต์. (2560). สมรรถนะในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. ใน การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 8, สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
-